

KRONIKAK

Jakintza ta Biblia

Bein baño geiagotan, leenago batez ere, alkarren kontra-egote bat Bedo alkarrekin konpondu-ezin bat ikusi nai izan da Bibliako erakutsien eta jakintzako postulatuen artean. Eta or erabili izan dira gora ta beera amaika prejuizio, razionalisten artean baitipat, jakintzak eta Bibliak alkarrekin bizitzerik ez balute bezela. Ta ortik zera: goiagerpen-kutxari leialkiro jarraitu nai zezaion katolikuak, nolaerebait alde egin bearra zeukala jakintzazko alkartasunetatik.

Pentsakera ori gastatuta dago. Jainkoari eskerrak. Gaurregun alare obeto dakigu liburu santuen berri, eta ezagutu ere obeto egiten dugu Jainkoak liburu oien bitartez agertu nai izan diguna, eta ortik erabatago ta zigurrago askatu genitzake jakintzak eta Bibliak alkarren artean euki-uste dituzten kontra-egote ta korapilloak.

Ezeri bai ta Bibliako Genesi-liburuko aurren-kapituluei eraso izan die jakintzak amorratuenuk. Eta bearbada Biblia guztian ez da zati orixe baiño apartekoagorik arkituko jakintzaren kontrakizun edo objezio-usteko oiei argitasuna emateko. Atalburu oietan asmo bat besterik ez da arkitzen: alegia, edozein kultura edo zibilizazioak jartzen dituan galdera-sail bati erantzutea. Eta erantzun ere, erri bakoitzaren ambientekerak berorren adimengiroak eta izakerak eskatzen duan bezelakoxe esan. Eta orixe da Israel'go jakinduriak kapitulu oietan zear egin-asmo izan duana. Israel'go jakintsuak Israel'go erriari begira idatzi zituzten beren erakutsiak; eta garai artan bizi izan ziranez, beren garaieko erantzunak

eman zituzten, beren garaieko jendearentzat eta beren garaieko jakintzarekin. Orregatik garai artako dokumentu guztiak garai bereko kulturaz, ambientez, oituraz, bizigiroz, izkeraz eta usaiez beterik arkituko ditugu beti.

Nundik eta nola sortu dira mundua ta gizona, gaitza ta ezbearra, arrazak eta erriak, gizonak alkarbanatzen dituzten izkuntza desberdiñak... Orra or galderak. Oiek berriz gizonaren buruan berez sortzen diran problemak dira, dan kultura-moldekoa dala, eta beraz zibilizazio guztietan arkituko ditugu korapillo oientzako askabideak.

Gaurko jakintzaren ikerbide edo inbestigazio-tresnak gero ta fiñagoak gero ta iaiogoak dira, eta beroien bitartez aalegiñak egiten ditu jakintzak problema aiei erantzun zorrotzak eta beteak ematen. Eta biologiarene, geologiaren, paleontologiaren eta bestelako zeraen ondorioek diotenez, eundaka edo bearbada milla milloika urte ditu gure mundu onek. Onda kosmikuen bidez erabat zeaztu nai dutela dirudi, gaurko gure jakintsuak, gure mundu onen jatorria. Lanbide latza orixe, benetan baiña alaere 7.000 millo-urteko kontua esaten dute jakintsuak. Dardar batean uzteko lañeko numeruak dira oietxek, baiña alaere neke aundiegirik gabe jartzen da gure burua berrietara, ikusi egiten baidu ikusi, neurketa oiek egiteko erabiltzen diran ikerbide edo aparatua gero ta zigurragoak eta zeatzagoak dirala.

Zifra oien aurrean parregarri gelditzen da Biblia. Munduaren eta gizonaren sorreratik Kristoren etorrerarañio berak ematen dituan gutxi gora-beerako 5.000 urte oiekin, ezer gutxi dira izan ere noski eta xelebrequeri bat ematen dute gaur dakigunarekin konparatu ezkeru.

Ala ta guztiz ere, kristau batek ez dauka zertan izaturik jakintza ematen ari dan frutu mardul oien aurrean. Egia esan, Genesiaren egillea bere garaiekoa zanez, bere garaiean egin oi ziran bezela ezarri edo planteatu zituan problemak eta ez gaur guk bezela. Garai artan ezin zitekean iñundik eta iñola gaurko erara problemarik planteatu, aien kulturak, azierak, eta adimen-maillak ezbaizien aal-izaterik ematen bear aiña olako galderarik egiteko. Aiek ez zeukaten daturik bear aiña munduaren eta gizonaren eboluzio-problema planteatzeko. Eboluzio orrek berriz, bear bearreko izan ditu eundaka ta milla milloika urte aalizateko. Idazle deunak an billatzen duana da: bere erritarrentzako askoz ardura aundiagokoa ta bearragokoa zan beste zera bat, alegia, Jainkoa, Israel'go Jainko ura, uraxe dala diran gauza guztien egillea. Erijiño maillakoa da egi au benetan, bai, baiña gizonaren jakinduri-baratza guztietarañio aillatzen dira berorren adarrak. Eta egi orixe nai die bere garaieko gizon-lagunei ulertu arazi ta eskuratu. Eta ortarako erabiltzen duan izkera-modua, umekerizkoa ta parregarria iru-

KRONIKAK

dituko zaio maiz asko bear bada gure pentsaera jakintzaleari; aientzako ordea aietxek besterik ez zan, eta aietxek ziran entenditzen zituzten bakarrak, eta aietxen bide emango die Jainkoak ere, beti egizkoa ta betikoa dan bere osasunezko berria.

Beraz ba, ezin ditezke jakintza ta Biblia alkarren kontra jarri ba-koitzak ematen dituan ondorioak alkarren artean konparatuaz bakarrik; ezta jakintzak ematen duan soluziorik ere ezin diteke billatzen ibilli Bibliako orrialdeetan. Bide ortatik sasi-problema batean bukatzea besterik ez da egingo eta erantzunik sortuko balitz ere ez litzake egokia izango eta bai bear bada gezurrezkoa. Segi dezatela jakintzuen onda kosmikuen edo radioaktibidadearen edo bestelakoen bitartez munduaren adifña asmatzen. Beroien ondorioak ez dute ezertxotan kutsatuko gairgiz betetako autore deunen bitartez Jainkoak esan nai izan digunik. Mailla desberdiñetan ari dira Biblia ta jakintza.

Or dago mundua, ordago unibersua: eta jakintzak esaten digunez, milloika izartalde edo galaxi eta talde bakoitzean milloika izan omen dira gure zeru-sapai ortan zabaldurik daudenak; beste itzetan esanda, milloika ta milloika dirala or zeru-baztarretan sakabanaturik dauden unibersuak. Gizonik geienak onartzen dugu gaur jakintzaren eta jakintzuen aitorten au. Ebertarrek orratiko ez zeukaten guk lako ikusgailurik eta zeatzgaillurik ere ez: aien teleskopio bakarra gizonaren begiak ziran; eta gizonaren begiak bildu zituzkan datuak besterik ez du manejatuko idazle deunak izadiko fenomenuak adierazteko. Orregatik aundiaurkiñezko gauzak besterik ez dizkigu esango izadiaren gorabeerak aletzekoan. Lau zeratan banatzen du izadi osoa.

- 1.—legorra, bera bizi daneko tokia, danetan inportanteena;
- 2.—zeruko sapaia: bere gaiñean alako sapai baten antzeko izarleku aundi bat ikusten du zoezer sendogarrik eutsita dagona;
- 3.—zeruko sapai orren eta lurraren artean beste tartegune aundi bat dago, «egoak astinduaz ibiltzen diran egaztien» lekua;
- 4.—azkenik, uren abismua edo ur-leizea aitatzen du idazle deunak; bera bizi dan lurraren ondo-ondoan arkitzen da eta esan diteke garai artako sortalde jendearentzat Mediterraniako itxasoa zala.

Gauzak orrela deskribitu ondoren, nabaritu ere ez baiditu aundiaurkiñak besterik egin, beste ikusalde bat oartzen du idazle deunak: izadia bizidunez beterik dago. Eta berori betetzen duten bizidunek «zeru-lurretako izaki-taldeak» osatzen dituzte. Izakitalde auek zeazten eta izendatzen asten danean, ordea, ez dezagun uste izango gure jakintzazko klasifikazioari erantzun dezaiokeen izendapenik emango zaigunik. Ona saillak:

- 1.—zeruetako izaki-taldea, zeraok osatzen dute: eguna gobernatzeko jarrita dagoan argigailu edo argizuri aundiak, gaua gobernatzeko dagoan beste argigailu txikixeagoak eta izarrak.
Genesi'aren egillearentzat eguzkia ta illargia ziran dudarik gabe izadiko argigailurik aundienak. Aien optikan ez zan gugandik argi-urteetara dauden izarren berririk.
- 2.—abismu bikoaren izaki-taldea uretakoa ta aidekoa: au da, egazti ta mozorro egalariak eta itxaso-arraiak.
- 3.—eta azkenik lurreko izaki-taldea: etxe-abereak, arrastakariak eta basapiztiak.

Axaleko izendapena benetan auxe, eta osoa ez dana, eta bear bada gaizki dagona ere bai jakintza-maillatik begiratu ezker. Edonor konaturatu diteke, esate baterako, parragarri dala etxe-abereak beren sorreratik orrela izan zirala uste izatea; guztiok dakiguna baida, etxe abere oiek ez dirala betidanik etxe-abere izan basa-pisti baiño, eta gizonak ezi ta domestikatuta gero biurtu dirala etxe-abere leen basa-abere ziranak. Idazle deunaren eskema ordea, berriro esango badut ere, ez da izan biologilari edo antropologilari batena, bere garaieko ta bizi-inguruko jendearena baizik. Biologilaria Izakien sail-banaketak biltzen saiatzen da; autore deunak ordea beste asmo bat du.

Gauzen sorrera aitatzeko ordenan bertan ere gauza bat baiño geiago dira jakintzak dionaren kontra daudenak. Argiaren sorrera, esate baterako, aurreneko egunean jartzen da. Lurrari argiegiten dioten argi gailuak edo argi-zuriak berriz, ez dia laugarren egunera arte agertzen. Jakintzarekin kontra dago ori noski. Baiña ederki baiño ederkiago konpontzen da ori garai artan idazle deunaren inguruko munduan uste zanarekin. Sortaldetarrarentzat illuna ta illunteak ez-izatearen irudi dira, ordenaren eta edertasunaren kontrako zeozer. Ori dala-ta, naaspillo batean pintatzen zaizkigu munduko material guztiak arik eta Jainkoak eskua ezarri zien arte. Orrela, Jainkoak egiten duan estrin estriñeko lana, naaspillo ortako gauzak alkar banatzea, argitzea eta ordenan jarzea izango da. Ortarako berriz argia sortuko da aurrenik, orixe baida argitasunaren eta ordenaren oinarririk nagusiena. Gaiñera argiak bide emango digu eguna ta eguzkia banatzeko, eta ortik denbora asiko da izaten, israelderrarentzat egunak, asteak, illabeteak-etabar mugatzeko ain ardura aundikoa dan denbora. Liturji-asmorik ere ez da or falta.

Bestalde berriz, era ortan Jainkoa azaltzen da gauza guztien Jaun ta Jabe bakarra bezela: estriñeko materi edo gai ura, naspillatuta zegoan uraxe bera ere, bere mendean eukiaz. Ezertxo ere ez dago Jainkoaren jauntasunaren eskumendetik kanpora. Gauzen sorrera era ortan bururatze ori ez dator bat sartaldeko bururapenarekin. Sartalde-

KRONIKAK

koen buruak bertanbera ezarriko luke galde au: nork egin zuan sorrera?, nundik atera ziran sorgai edo materi ori, Jainkoak bere eginkizunean erabili dituan zergai edo elementu naaspillatu oiek? Burugabeko problema da au aientzat. Sortaldetarra ez da jaio abstrakzioak egiteko, eta ez zaio buruan sartzen sorrerarik «ex nihilo sui et subiecti»; bere buruko indarren gaiñetik dagoan zera da ori. Ain dizdiraz beterik agertzen zaio Jainkoaren idea eta Jainkoaren jarduna ta jabetasuna aundiago ta bikaiñago aditzera emateko ez du beste biderik arkitzen. zergai guztiak illunez betetako naaspillo batetik Jainkoaren eskuak banan banan gauza guztiak sortzen joate baño. Orregatik erabiltzen dira izadiaren zati bakoitza zertzekoan «banatu» ta «bereiztu» itzak: urak banatzea, ñurra bereiztea tabar. Ezin diteke beraz problemarik ezarri gauzak sortu aurretik zergai edo materia preexistenteterik Bibliak onartzen duan ala ez. Autore deunaren asmoak ondo ere beselakoak dira milla bider.

Idazteunak sorreraz alatzen digun zera ortan ezin gindezke gure jakintzaren ta realidadearen maillari dagokion datuen billa ari. Idazle deuna bere garaieko jakintzaren semea da; garai artako kultura dauka, jakintza jaioberritan arkitzen zan garaiekoa, jakintzari eragin zezaioketen inbestigazio-aalmenik ere ez baizan artean. Jainkoa, bere egizko ta betiko osasun-bidearen albistea emateko baliatu zan gizonaz, eta gutxi arduratu zan gizonaren jakintzazko kutixiak betetzen. Idazle deunak, bere begiekin ikusi-uste bezela kontatzen ditu izadiko fenomenuak; Jainkoak berriz, ez du desegiten eta beartzen gizonaren gauzak ikusteko modu ori, besterik ere ez bailezakean garai artan arek. Gizonaren begientzat eguzkia sortaldetik sartaldera joanaz agertzen bada, eguzkia illargiak zeruko astrorik aundienak bezela agertzen baldin badira, Jainkoak ez dauka gauza ikusteko modu ori zertan zuzendu, autore deunaren obserbatorioko ikusbidearekin, bere begiekin alegia, ez bada beste daturik biltzen. Era onetan itz egiñaz, idazle deunak ezdu ez bere bururik engañatzen eta ez gu gaitu engañatzen. Jainkoak ez dio pentsaerarik aldatzen: sikolojiaren kontrakoa izango litzake ori-ta. Eta Jainkoak, bere onberatasunean iñor beartu ez baizik bera egiten zaio gizonari moldatu ta egokitu bere osasunezko albistea ematekoan. Eta moldatu ere edozein gizoni eta edozein garaietako pentsakerari; ba bere erakusteko asmoa ez da guri zerua ta izarrak nola ibiltzen diran erakustea, zerura joateko guk nola ibilli bear dugun erakustea baizik.

Utsunez betea eta jakintzaren kontrakoa ere badan edespen ortan Jainkoak guri erakutsi nai izan dizkigun egiak bein betikoak dira eta Bibliaren esanei aparteko balioa ematen dioten egiak. Eta alde ontatik begiratu ezker, Bibliaren deskripzioak inguruko errietatik osagarri

asko ta asko jaso izan arren, ba du Bibliak inguru-erri guzti oietatik bereizten eta apartatzen duan irakaspen bat: Jainkoaz eta munduaren sorreraz ematen digun idea alegia. Auzo erri aietan, sortaldeko kosmogonietan ain oparo agertzen danez, politeismu kutsuz beterik ematen dana, Bibliak monoteismu uts utsez azaltzen digu. Bibliak esanda guk argi ta garbi dakizkigu zeraok:

- dana Jainkoaren mende dagola;
- Jainko ori ez dagoala beste iñoren eta ezeren mende;
- izadia ta bertako izaki guztiak Jainkoagandik datozela; baiña ez zaigu esaten nola sortuak izan diren gauzak jakintzaren maillan;
- sorreraren prozesukoan ez dagoala Jainkoen arteko burrukarik eta Jainkoen aurregiterik, Israelgo auzoerrietako kosmogonietan erakusten zan bezela;
- Jainkoaren idea jator-egokia ta aundi bat ematen zaigu. Jainko ori berriz sortutako gauza guztien gaiñetik gelditzen da erabateko jaun ta jabe bezela; baiña ala ere orrek ez dio biderik itxiko, zabal zabalik utziko baizik, geroago erne ta azidan idea bati, salbazio-albisteak ain berea ta aparta izango duan ideari: alegia, Jainkoa sortutako gauza guztien eta izadi osoaren aita arduratsu ta adiguzia dala.

Aita GOITIA